

анталогіях. Малодшае пакаленне зарыентавана на патэнцыйных чытачоў і выдавецтвы, таму выбірае для перакладу творы, якія могуць зацікавіць як першых, так і другіх. І ў дадзеным выпадку перакладчык выступае не толькі ў ролі перастваральніка тэкста, але і пасярэдніка паміж двюма культурамі. Ён мусіць уважліва сачыць за тым, што адбываецца ў беларускім літаратурным працэсе, і апрача таго, ён павінен умець ацаніць мастацкую вартасць тэкста і яго магчымую запатрабаванасць у межах сваёй, нямецкамоўнай, культуры.

Такім чынам, як паказвае гэты невялікі агляд перакладаў беларускіх твораў на нямецкую мову, цікавасць з нямецкага боку да нашай культуры ёсць. А паступовае пашырэнне кола кваліфікаваных перакладчыкаў і павелічэнне іх інфармаванасці пра тое, што адбываецца сёння ў актуальнай беларускай літаратуры, дапаможа ёй паступова набыць сусветную вядомасць.

1. *Вайлер Т.* Беларуская літаратура ў нямецкіх перакладах / Т. Вайлер // ARCHE [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://www.arche.by/by/page/print/854>. – Дата доступу: 16.12.2013.

2. *Запрудскі С.* Фердынанд Нойрайтэр / С. Запрудскі // Бюлетэнь Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў [Электронны рэсурс]. – 2008. – № 1. – Рэжым доступу: <http://be.convdocs.org/docs/index-438.html>. – Дата доступу: 16.12.2013.

*С. М. Тычына,
канд. філалагічных навук,
дац. каф. беларускай філалогіі і
сусветнай літаратуры БДУКМ*

БІБЛЕЙСКІЯ МАТЫВЫ Ў РАМАНЕ П. ЗЮСКІНДА «ПАРФУМА»

Адной з адметных рыс постмадэрнісцкай літаратуры з'яўляецца выкарыстанне ў мастацкіх тэкстах пэўных (часцей агульнавядомых) цытат. «Паколькі ад несвядома схаваных цытат тых ці іншых дыскурсаў, культурных знакаў і кодаў постмадэрністы перайшлі да свядомага, прынцыпова вылучанага цытавання, якое адкрыта заяўляе пра сябе, пішуць свае творы, актыўна выкарыстоўваючы матэрыял папярэдняй культуры, замацавалася меркаванне наконт не арыгінальнасці, дру-

гаснасці гэтага напрамку ў літаратуры і мастацтве» [6, с. 45]. Пазнаванне цытат у тэксе непазбежна вядзе чытача да іншага тэксту (можна згадаць думку пра тое, што ўсялякая кніга гаворыць пра іншыя кнігі). Часта праз раскрыццё сэнсу тэксту, які цытуецца, і супастаўленне яго з новым творам (у якім тэкст цытуецца) прыходзіць разуменне аўтарскіх ідэй. Інакш кажучы: не ўбачыш, не пазнаеш цытату, не зразумееш сэнс твора.

У рамане П. Зюскінда «Парфума» прысутнічаюць як адкрытыя («Усе гароты чалавека ад таго, што ён не хоча спакойна пасядзець дома, дзе яму і след сядзець. Так кажа Паскаль» [1, с. 102]), так і схаваныя цытаты, сярод якіх самымі відавочнымі з'яўляюцца цытаты з Бібліі. У якасці прыкладу можна ўзяць наступны эпізод з твора: Грануй сышоў ад людзей, жыве ў невялікай пячоры, дзе ў асноўным бавіць час, ствараючы ў сваёй свядомасці ўласную імперыю пахаў: «Так! Гэта было ягонае каралеўства! Непаўторная імперыя Грануя! Створаная і ўпакораная ім, Грануем, спустошаная, разбураная і зноў пастаўленая ягонай прыхамаццю, пашыраная ім да неімавернасці і абароненая агнявым мячом ад любога замаху. /.../ ён хацеў, каб ягоная імперыя пахла раскошна. І ён уладарна ішоў па разараным цаліку і сеяў самыя розныя духмянасці, дзе – залішне шмат, дзе – скупа /.../. І калі ён бачыў, што гэта добра і што ўся краіна засеяна яго боскім грануевым насеннем, Вялікі Грануй пасылаў на яе дождж віннага спірту, лёгкі і пастаянны, і насенне прарастала /.../. І Вялікі Грануй бачыў, што гэта добра, вельмі, вельмі добра /.../. Аднак Вялікі Грануй стамляўся, ён пазяхаў і казаў: «Вось, Я ўчыніў вялікую дзею. Я прагну закончыць гэты багаты працаю дзень яшчэ адной радасцю» [2, с. 86]. У гэтым урыўку фактычна прадстаўлены кавалак тэксту з кнігі «Быццё» (стварэнне свету), праўда, біблейскі тэкст, несумненна, у П. Зюскінда перажыў істотную трансфармацыю. Чаму аўтар выкарыстаў Біблію пры апісанні мараў жудаснага забойцы, для якога чалавечае жыццё не ўяўляе ніякай каштоўнасці? Тлумачэнняў можа быць некалькі:

1. Тут мае месца гульня з чытачом. У постмадэрнісцкіх тэкстах часта «адбываецца нешта кшталту гульні, праз якую вобразы-знакі, матывы-знакі пазбаўляюцца першапачатковага сэнсу, перайначваюцца, падвяргаюцца парадзіраванню і іранізаванню (іронія – наогул адна з нязменных, пастаянных элементаў постмадэрнісцкага твора)» [4, с. 24].

2. Аўтар падкрэслівае такім чынам такія рысы характару Грануя, як самалюбства, ганарлівасць, імкненне да самаўзвышэння. Такім ён сябе бачыць: вялікім, непаўторным. Для героя іншыя людзі – толькі сродак дасягнення мэтай. Таму ўсе, хто сутыкаўся з Грануем, гінуць адразу пасля таго, як ён сыходзіць з іх жыцця (ён іх выкарыстаў і яны сталі больш не патрэбнымі). З іншага боку, Бальдзіні, мадам Гаяр, маркіз дэ ля Таяд-Эспінас і іншыя карысталіся Грануем гэтак сама, як і ён імі. І таму героі мусяць расплачвацца: кожны гіне жудаснай смерцю (напрыклад, мадам Гаяр дажывае да старасці, але заканчвае жыццё так, як баялася яго закончыць, – у галечы). Людзі, якія прыйшлі палюбавацца на пакаранне забойцы, захачелі відовішчаў і атрымалі іх напоўніцу – толькі яны самі сталі ўдзельнікамі відовішча для Грануя. Па сутнасці, Грануй не бачыць нікога, хто быў бы роўны яму. Ён нібы знаходзіцца над усімі, на кожнага глядзіць звысоку. Нават дзяўчаты, якія пахнуць пасабліваму, для Грануя значаць столькі ж, колькі кветкі, што валодаюць водарам, які можна забраць (нібы забраць душу). Аўтар сапраўды надзяляе героя такімі рысамі, якія не толькі адрозніваюць Грануя ад іншых людзей, але і дазваляюць маніпуліраваць людзьмі, атрымліваць інфармацыю праз пахі, па-сутнасці, даюць яму нечалавечыя здольнасці. Грануй у творы часам падаецца нейкім духам, пазбаўленым паху – сутнасці, якая павінная быць ва ўсім, што ёсць на свеце. Для самога Грануя існуе толькі тое, што пахне, а тое, што не пахне – таго няма. Парадокс – сам ён не пахне, але ведае, што ён існуе (адчувае самога сябе, разумее, што ён – ёсць). Менавіта ўсведамленне таго, што ён не мае свайго паху, і выганяе Грануя з пячоры, вяртае да ненавісных яму людзей.

3. П. Зюскінд падкрэслівае здольнасці Грануя як творцы. Сапраўды, герой можа збудаваць (хоць і ў марах) уласную імперыю пахаў. Можа змяшаць любую парфуму, варыяцыі парфумы, можа стварыць пах «непрыкметнасці», пах, які можа прымусіць людзей хутчэй сысці (выгнаць чалавека), пах, які будзе кіраваць натоўпам і г.д. Аднак ці можна героя назваць сапраўдным творцам? Усе свае пахі ён робіць на аснове таго, што ўжо існуе. Ён не здольны зрабіць нешта з нічога. Акрамя таго, Грануй валодае хутчэй не стваральнай сілай, а разбуральнай, бо для таго, каб атрымаць парфуму, ён павінны знішчыць тое, што мае пах (кветку ці чалавека – гэта для яго не важна). Грануй не можа (і не ўмее) даваць жыццё. Ён яго толькі

забірае. Таму за ім цягнецца крывавы след. Пах (ці парфума) у творы – гэта душа ўсяго, што існуе, а калі забіраць у жывой істоты душу, то застаецца толькі мёртвае цела, абалонка, якая зусім Грануя не цікавіць. Пах можна перамясціць з адной абалонкі ў другую і такім чынам адбываецца пераход, перамяшчэнне сутнасці прадмета ці жывой істоты (бацька Лаўры Рышы прыняў забойцу сваёй дачкі як яе саму). Але праблема заключаецца ў тым, што замяніць адну сутнасць на іншую немагчыма (Грануй, стваральнік неверагоднай парфумы, якой былі гатовыя скарацца людзі, застаўся тым самым Грануем без паху і з нянавісцю, пагардай да людзей).

У рамане «Парфума» ёсць і іншыя, вельмі важныя для інтэрпрэтацыі твора, ссылкі на біблейскі тэкст – маецца на ўвазе момант пакарання Грануя: «Чаляднік парфумніка Жан-Баціст Грануй павінен быць на працягу сарака васьмі гадзін выведзены за заставу Дзю-Кур і там, тварам да неба, прывязаны да драўлянага крыжа і яму будзе нанесена дванаццаць удараў жалезным дручком па жывым целе, аж удары гэтыя раздробяць яму суглобы рук, ног, клубоў і плячэй, пасля чаго ён застанецца прыкручаны да крыжа да яго смерці» [3, с. 99]. На думку даследчыцы Е. Лявонавай тут мае месца «парадыйнае абыгранне вядомай біблейскай сітуацыі» [5, с. 111]. «Такім чынам, знешняя атрыбутыка смерці пакутуючага за людзей Хрыста павінна суправаджаць адыход з жыцця істоты, у якой персаніфікавана чалавеканенавісніцтва» [5, с. 111]. Выкарыстанне сімволікі крыжа і мажлівасць супаставіць біблейскі эпизод з ўрыўкам з рамана можна патлумачыць наступным чынам: калі Грануй ужыў сваю звышпарфуму, то людзі ўспрынялі як «нябеснага юнака», «збаўцу», «самую дасканалую істоту», «найвышэйшую істоту» і г.д. (у залежнасці ад прыхільнасцей людзей). Яны былі гатовыя пакланяцца яму, падпарадкоўваючыся паху, не ўсведамляючы сапраўднай сутнасці Грануя, бяздумна, слепа. Наогул у творы прасочваецца думка наконт таго, што людзей лёгка падмануць і яны будуць гатовыя прызнаць сваім кіроўцам, сваім ідэалам любога, хто валодае здольнасцю ўздзейнічаць на чалавека. Натоп гатовы ісці нават за забойцай. І з біблейскіх часоў натоўп, па сутнасці, не змяніўся. У Новым Запавеце натоўп вырашаў, каго ўкрыжуюць, а каго вызваляць дзеля свята. Людзі вырашылі, што вызваленым будзе Варава, разбойнік і забойца, а невінаватага адправілі на пакаранне. У рамане П. Зюскінда паказаны той самы натоўп, які

не думае, якім лёгка кіраваць, якому патрэбныя відовішчы: Грануя, страшнага забойцы, вызваляюць, замест яго пакаралі іншага, невінаватага чалавека, Дамініка Друо, на якога спіхнулі не толькі ўсе злачынствы Грануя, але і свае (людзям было вельмі сорамна з-за таго, што яны рабілі пад уздзеяннем парфумы Грануя).

У постмадэрнісцкіх мастацкіх творах паміж радкамі часта можна прачытаць думку пра тое, што ўсё паўтараецца. Адсюль цытаты, якія выкарыстоўваюць аўтары ці ссылкі на іншыя творы. Пры гэтым літаратура постмадэрнізму прываблівае асаблівай падачай нібыта «старога», але разам з тым новага матэрыялу, магчымасцю інтэрпрэтацый, прыхаваным сэнсам, які можна раскрыць толькі пры ўважлівым стаўленні не толькі да самога твора, але і да ўсёй літаратуры ў цэлым.

1. Зюскінд, П. Парфума (гісторыя аднаго забойцы) / П. Зюскінд // Крыніца. – 1995. – № 1–2. – С. 81–111.

2. Зюскінд, П. Парфума (гісторыя аднаго забойцы) / П. Зюскінд // Крыніца. – 1995. – № 3. – С. 69–99.

3. Зюскінд, П. Парфума (гісторыя аднаго забойцы) / П. Зюскінд // Крыніца. – 1995. – № 4. – С. 74–108.

4. Леонова, Е. А. Мировая литература второй половины XX века: учебное пособие. Часть 2. / Е. А. Леонова. – Минск : Методическо-издательский центр РИВШ БГУ, 1999. – 52 с.

5. Лявонава, Е. Флаконт Жана-Баціста Грануя, або закон захавання гвалту / Е. Лявонава // Крыніца. – 1995. – № 4. – С. 109–111.

6. Скоропанова, И. С. Русская постмодернистская литература: новая философия, новый язык / И. С. Скоропанова. – Санкт-Петербург: Невский Простор, 2001. – 416 с.

*Г. М. Друк,
канд. філалагічных навук,
дац. каф. беларускай філалогіі
і сусветнай літаратуры БДУКМ*

ВОБРАЗ ЦЁТКІ (АЛАІЗЫ ПАШКЕВІЧ) У ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІХ ДАСЛЕДАВАННЯХ ЛІДЗІН АРАБЕЙ

Праблема ўспрымання асобы аўтара – адна з самых складаных у працэсе асэнсавання ідэйна-мастацкага зместу літаратурнага твора, у прыватнасці, мастацка-біяграфічнага тэксту, скі-